

Mikor még a Duna hátán vurstli volt és a jeges hullámok előntötték a várost

A hőmérő higanyoszlopa Budapesten hirtelen leesett **minusz 12 fokra**. Nyugatmagyarországon, Szombathelyen **minusz 15 fokig** süllyedt. A hőcsökkenéssel egyidejűleg a kisebb állóvizek országszerte befagytak, a folyókon, még a Dunán is megindult a jégzajlás. A fokozatosan vastagodó és szélesedő jégtáblák láttára a főváros közönsége megállapította: **végre megérkezett a szabályos, szigorú magyar tél.**

A mai generációnak a hidak lábánál megtörő, hóval borított uszó jég feltorlódása is ritka látványosságot jelent, kevesen dicsekedhetnek, hogy parttól partig látták befagyva a Dunát, azt meg éppenséggel az idősebbek meséjének tartják, hogy voltak telek, amikor nemesak gyalogosan, hanem teherrel megrakott kocsik is közlekedtek a Duna vastag jégén a két part között, sőt **népünnepélyeket, farsangi mókákat is rendeztek a jég hátán, ahova hintákat, ringlispileket és kocsákat építettek a nép szórakoztatására. Pedig a város történelméről is feljegyezték azokat az évszámokat, amikor a méltóságteljesen hőmpölygő**

folyam teljesen eltűnt a jégpáncél alatt. **Az évszámok között van egy, — éppen most a jubilálás küszöbén — amely borzalmas emlékeivel és a nyomában kezdődő építési korszakkal Budapest történetében közel egy évszázad távlatában sem veszítette el jelentőségét.** Kilenevenkilenc évvel ezelőtt, 1838 telén pusztította el a feltorlódo jégár által megduzzasztott jeges víz Budapest mai belvárosát, amikor annakidején magát a várost jelentette.

Az 1838. év történelmi és földrajzi eseményeiről a magyar földrajztudósok **nesztora,**

dr. Cholnoky Jenő

egyetemi tanár többek között a következő igen érdekes részleteket mondotta el:

— A jégzajlás kétszer is megindult 1838-ban és Budapest alatt a Csepelsziget északi csucsánál fennakadt.

— Buda és Pest partjait akkor még nem rendezték: fokozatos, enyhé lejtőkkel futottak a néhol iszapos, másutt ho-

mokos, kavicsos partok a Duna felé. A Csepelsziget szélesen terpeszkedett a város alatt és majdnem két egyformán széles ágra osztotta a folyamot. Az elágazás különösen széles és sekély volt. A nagy tömegben alázuduló jég ezeken a sekélyes pontokon nem tudott átjutni, **megrekedt és az utána tóduló jégmenyiség nyomásának hatására eltávolíthatatlan jégtorlaszt alkotott, amely a meder egész keresztmetszetét elfoglalta és a víznek csak kisebb repedéseken keresztül biztosította a lefolyást. A jégtömeg a nagyágban a Csepelsziget északi csucsától egészen Tétényig, a kiságban pedig Soroksárig szilárd, megmozdíthatatlan jégmasszaként feküdt a folyam mederágyában.** Amikor a tél szigora engedett és a Duna felső folyásán újabb jégzajlás indult, a Budapest alatt képződő jégtorlasz napról-napra növekedett. A város vezető emberei, műszaki személynete fokozódó kétségbeeséssel látta a már elkerülhetetlen katasztrófát, mert ugyanakkor **Vác magasságában, a dunai szigetek között a Csepelszigetnél képződő jégtorlaszhoz hasonlóan másik jégtorlasz keletkezett, amelyet a megindult jégzajlás áttört és lassan a fenyegetett főváros felé hordott.**

A legzseniálisabb magyar mérnökök egyike, Vársárhelyi Pál, akinél jobban abban az időben senki sem ismerte a Duna medrét, a folyó tulajdonságait, a vízjárás periódusait vagy szeszélyes változásait, figyelmeztette a hatóságokat, hogy a Csepel-szigetnél a jégtömeget robbantással kell elhárítani a víz útjából. Sajnos, az osztrák hatóságok nem hallgattak a magyar mérnök tanácsára, amely talán az utolsó napokban még elháríthatta volna a fenyegető veszedelmet. Amikor a városi urak már maguk is belátták, hogy valamit kell csinálni, mert a víz a jégtorlasz felett napról-napra duzzad, ágyukkal lövették a jégtorlaszt, amely persze hiábavaló kísérletnek bizonyult.

— Az egykornak leírása szerint **félelmetes látvány volt, amikor a váci jégtorlasz jégtömege a város határába ért —** mondja tovább Cholnoky professzor. — A Margitsziget alatt, a két város között összeszűkült a Duna medre és a vastag jégtáblák egymás hegyén-hátán recsegve, törve, hatalmas morajlással zudultak végig a partok között. A város lakossága a partra tódult és iszonyodva nézte a természet borzalmas játékát, **amellyel szemben minden emberi erő gyengének és minden emberi ellenállás téhetetlennek bizonyult.** Egyesek még reménykedtek abban, hogy az ujonnan érkező jégtömeg átszakítja a csepelszigeti jégtorlaszt, de csakhamar be kellett látniuk, hogy hiába reménykedtek, mert az is fennakadt a sziget csucsánál. **A víz 9 és fél méter magasra emelkedett a Duna 0 pontja fölé.** A jeges hullámok végigömlöttek a városon, kevés hely maradt szárazon. Amíg a budai oldal magasabban fekvő részeit nem érte el a víz, addig Pesten, a városháza környékén néhány utca, majd a régi löversenyter, a Városliget, a Keleti-pályaudvar, az Orczy-kert és a Margithíd felett egy-két homokbucka kivételével minden talpalatnyi helyet előntött az ár.

Budapest addigi történetében nem szerepelt az 1838-ikihoz hasonló árvíz és ezért a partok felemelésével nem is védekeztek az aránylag nyugodt járású folyó ellen — mondja a kiváló tudós. 1828 után azonban belátták, hogy kőmellvédek, gátak nélkül a város majdnem minden évben, egy-egy nagyobb tavaszi áradás esetén ki van téve a pusztulás veszélyének. Az 1838-iki borzalmas árvíznek kellett jönni, hogy a Duna két partján felépítsék a hatalmas rakpartokat, amelyek nélkül a világváros fejlődése és kiépülése elképzelhetetlen.

— Megindult tehát a nagyszabású, több évre terjedő munka — folytatja Cholnoky Jenő —, még a lehetőségét is elvették annak, hogy a jég még egyszer így feltorlódhasson a város alatt. **A Csepelsziget északi csucsának mederviszonyait rendezték. Fokozatosan feltöltötték és elzárták a soroksári Dunaágot a folyam sodra elől, amely így a főágba kényszerült és osztatlan erejével már magában elég volt ahhoz, hogy egy jégtorlasz ki-fejlődését meggátolja.** Budapestnél a Dunát **összeszorították, felépítették a lágymányosi szorítóágat, kimélyítették a medret és úgy a pesti, mint a budai oldalon felépítették a 16 kilométer hosszú rakpartot, amelynek felső párkányszélét az eddigi mért legmagasabb vízállás magasságában, a Duna 0 pontja felett 9 és fél méterben állapították meg.** Természetes, hogy a rakpartokhoz képest a mélyebben fekvő városi területeket feltöltötték. **Ma már az egész város szintje oly magasan fekszik, hogy a Dunának semmiféle árvize sem érheti el.**

Kilenevenkilenc évvel ezelőtt, a nagy nemzeti alkotmányos küzdelmek korában egy ébredező és nemzeti önállóságát akaró ország fővárosát érte az árvíz katasztrófa, amely hatásaiban és következményeiben igen sok embert juttatott koldusbotra, ezer meg ezer család békés életét dulta fel. Még boldog lehetett az, aki pusztán életét menthette. De maga a város minden fájdalmas veszteség mellett is sokat köszönhet az 1838-iki árvíznek, amely a házak össze-vissza épített tömegében „tá-bula rasat” csinált. A rombadőlt és elpusztult városrészek helyén most már a szabadságharc politikai viharainak elűtte után, egy gazdaságilag békés és nyugodt korszakban, a városvédő partfalak mögött megvetette egy világváros alapjait.

Gesztesi Ödön.